

รายงานการสำรวจ ทำทะเบียน และจัดทำสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณมุสลิม
ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด จังหวัดสมุทรปราการ

วันที่ 19 ธันวาคม 2567

ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทยได้มีการจัดทำเว็บไซต์ฐานข้อมูลเอกสารโบราณฯ เพื่อให้บริการเอกสารโบราณออนไลน์ ริเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2555 และดำเนินงานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ของการจัดทำเว็บไซต์ฐานข้อมูลฯ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ทำสำเนาดิจิทัล เพื่ออนุรักษ์เอกสารโบราณอันเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติ และเผยแพร่ข้อมูลเอกสารโบราณให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลเอกสารได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย และสามารถศึกษาต่อยอดองค์ความรู้ด้านเอกสารโบราณไปยังศาสตร์อื่น ๆ ได้ ฐานข้อมูลเอกสารโบราณฯ ได้มีแผนการสำรวจ ทำทะเบียน และถ่ายภาพดิจิทัลเอกสารโบราณหรือเอกสารตัวเขียนและการจะทำให้เว็บไซต์ฐานข้อมูลเอกสารโบราณฯ มีความเข้มแข็งนั้นจึงต้องแสวงหาข้อมูลเอกสารโบราณเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ

ในปีงบประมาณที่ผ่านมา ได้มีการขยายพรมแดนการศึกษาจากการสำรวจเอกสารโบราณที่อยู่ในวัดวาอารามไปยังมัสยิด สืบเนื่องจากนักวิชาการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) คุณสุนิติ จุฑามาศ ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของคนมุสลิมได้ไปสำรวจและพบเอกสารโบราณที่เคยอยู่ในความดูแลของอดีตจุฬาราชมนตรีคนที่ 15 ต่วน สุวรรณศาสน์ เป็นสมุดไทยดำ จึงเป็นที่มาของการลงพื้นที่สำรวจเอกสารโบราณและจารึกที่ถูกเก็บรักษาไว้ที่ชุมชนมุสลิมและมัสยิดต่าง ๆ โดยการทำงานในระยะที่ 1 เป็นการสำรวจสถานภาพเอกสารโบราณ ศึกษาวิเคราะห์เบื้องต้น ในพื้นที่ชุมชนชาวมุสลิม 5 แห่ง ได้แก่ ชุมชนมัสยิดต้นสน กรุงเทพฯ ชุมชนมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) กรุงเทพฯ ชุมชนมัสยิดหลวงอันซอริชชุนนะห์ (บางกอกน้อย) กรุงเทพฯ ชุมชนสุเหร่าบ้านดอน กรุงเทพฯ และศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช บ้านมลายูปากลัดสมุทรปราการ พบเอกสารโบราณ ได้แก่ คัมภีร์อัล-กุรอาน สมุดไทยชาวบ้านที่ติดด้วยอักษรไทย อักษรอาหรับ ภาษาไทย ภาษาอาหรับและภาษามลายู (พบที่ชุมชนมุสลิมมัสยิดหลวงอันซอริชชุนนะห์ (บางกอกน้อย) กรุงเทพฯ และชุมชนสุเหร่าบ้านดอน กรุงเทพฯ ที่ละ 1 ฉบับ) กิตาบหรือหนังสือบันทึกสรรพวิชาความรู้ทางศาสนาอิสลาม กระดาษบันทึกสาแหรกตระกูลของกลุ่มคนที่กวาดต้อนจากปาตานีมายังปากลัด เป็นต้น

ในปีงบประมาณ 2568 การทำงานระยะที่ 2 เป็นการทำทะเบียน และจัดทำสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณเพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจใช้งานในฐานข้อมูลฯ ต่อไปในอนาคต โดยคณะสำรวจฯ ในครั้งนี้ประกอบด้วย คุณทองศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล ผู้จัดการฝ่ายคลังข้อมูลวิชาการ คุณสุนิติ จุฑามาศ นักวิจัย คุณนิสา เขยกกลิ่น

นักวิชาการฐานข้อมูล คุณศุภาพิชญ์ อุค้ำพันธ์ เจ้าหน้าที่สนับสนุนวิชาการ และคุณศุภกรานต์ พุ่มพฤษ์ นักผลิตสื่อ ได้เดินทางไปยังศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเข้าพบคุณอนันต์ ทรงศิริ และคุณสมเดช มัสแหละ ผู้ดูแลศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด ทั้งสองได้เล่าความเป็นมาของชุมชนมุสลิมบ้านปากลัด

มัสยิดดารอศอาดะห์ หลังที่ 3

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด

ชุมชนมุสลิมบ้านปากลัด เป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสมุทรปราการ จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่ามุสลิมรุ่นแรกอยู่มาตั้งแต่เดิมก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นมุสลิมที่มีเชื้อสายที่มาจากมะละกา ซึ่งเดินทางมาค้าขายและปักหลักมาช้านาน บริเวณฝั่งตลาดพระประแดง

ต่อมาช่วงรัชกาลที่ 1 ของกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2329 สยามได้มีการทำสงครามกับสุลต่านรัฐปะตานี และกวาดต้อนผู้คนจำนวนหนึ่งให้มาอยู่ที่บ้านปากลัด ส่วนมากจะเป็นคนที่ค่อนข้างมีความรู้ทางด้านศาสนา จากนั้นก็ได้มีญาติพี่น้องจากปะตานีมาเยี่ยมแต่ไม่ได้กลับไป จนกลายเป็นชุมชนมุสลิมขึ้น คู่กับชาวมอญที่หนีภัยสงครามมาอยู่ที่ปากลัด

การรวมกลุ่มของมุสลิมจึงเกิดขึ้นเป็นชุมชน มีการสร้างมัสยิด โดยการสนับสนุนผ่านการเงินจากกลุ่มพ่อค้ามุสลิมที่มาอยู่ก่อน หรือที่เรียกกันติดปากว่าแขกเก่า ซึ่งมัสยิดหลังแรกเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวบนเนื้อที่

300 ตารางวา ที่ได้รับบริจาคจากฮัจยีชาอัล บุตรโตะวังปนา สร้างเมื่อ พ.ศ.2367 (ชุมชนบ้านปากลัด, ค้นเมื่อ <https://www.melayupaklad.org/ชุมชนและมัสญิด/ชุมชนบ้านปากลัด/>) ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมุสลิมบ้านปากลัดนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนสามัคคีธรรมอิสลาม (อะดีกอตูลมะอะรีฟ) ตั้งอยู่ที่ 26/43 หมู่ 18 ต.บางพิง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ เป็นโรงเรียนสอนศาสนาขนาดเล็กที่สอนเด็กในระดับตั้งแต่อนุบาลในช่วงกลางวัน และระดับประถมศึกษาในช่วงเวลา 17.00-19.00 น.

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด เดิมจัดตั้งเป็นคณะทำงานศูนย์เครือข่ายดีสัมพันธ์ เป็นการรวบรวมข้อมูลสายตระกูลจากข้อมูลอิหม่ามอับบาส แสงวิมาน (แซะปะห์) และแซมุด มัสแหละ มาจนถึงประมาณปี พ.ศ. 2525 ได้รวบรวมข้อมูลใหม่และบันทึกลงคอมพิวเตอร์ เพื่อง่ายต่อการเรียบเรียงข้อมูลสายตระกูล ซึ่งมีรายชื่อบุคคลอยู่จำนวนมาก แต่ด้วยกับภาวะทางเศรษฐกิจที่ทุกคนต้องมีการะ จึงได้หยุดการทำงานลงเมื่อ พ.ศ. 2540 ต่อมา พ.ศ. 2546 ได้ตั้งคณะทำงานศูนย์ข้อมูลรหัส (เครือข่ายดีสัมพันธ์) คณะทำงานได้เก็บรวบรวมข้อมูลเรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2553 จึงได้มีมติของคณะกรรมการมัสยิดฯ ให้จัดทำโครงการวัฒนธรรมสัมพันธ์ไทย-มลายู จากกลุ่มน้ำปัดตานี สุ่มน้ำปากลัด 224 ปี ณ บ้านปากลัด เมืองพระ

ประแดง โดยมี ฯพณฯ สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี มาเป็นประธานเปิดโครงการฯ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2553 และในที 7 กุมภาพันธ์ นายอานวย รัศมีทิศ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ ได้มาเปิดป้ายศูนย์วัฒนธรรมชุมชนมุสลิม – มลายูบ้านปากลัด หลังจากนั้นเราได้ทำโครงการเพื่อของบประมาณไปยังนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อจัดทำศูนย์วัฒนธรรมชุมชนมุสลิม – มลายูบ้านปากลัด ตั้งแต่นั้นมา

เอกสารโบราณที่ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด

เอกสารโบราณที่เก็บรักษาไว้ เป็นบันทึกสายตระกูลและผังเครือญาติของบรรพชนชาวมุสลิมมลายูปัตตานี ณ บ้านปากลัด ซึ่งได้รับการบันทึกโดย ฮัจญ์ อับบาส บิน อับดุลเราะห์มาน อัลปากลาดีย์ หรือ แหะชะฮ์ แสงวิมาน นักวิชาการด้านศาสนาอิสลามคนสำคัญของชุมชน เมื่อกว่าร้อยปีก่อน นับเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมโยงด้านสายตระกูลของชาวมุสลิมในชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

รายชื่อทะเบียนเอกสารโบราณที่ได้ทำทะเบียนและจัดทำสำเนาดิจิทัล ดังนี้

ที่	ชื่อ	ประเภท	อักษร
1	ผังเครือญาติของอิหม่ามดามูฮิ	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
2	ผังเครือญาติของอิหม่ามโต๊ะคอเตบดามาลิ	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
3	ตารางและลำดับเครือญาติบรรพชนมลายูปากลัด	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
4	คำอธิบายลำดับสายตระกูลอิหม่ามดามูฮิ และโต๊ะปีหลันจูยา	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
5	ลำดับผังเครือญาติ	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
6	ลำดับเครือญาติโต๊ะอิหม่ามดามูฮิ โต๊ะคอเตบดามาลิ โต๊ะปีหลันจูยา	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
7	ลำดับเครือญาติบรรพชนบ้านมุสลิมมลายูปากลัด	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
8	ลำดับเครือญาติมุสลิมมลายูปากลัด	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
9	ลำดับเครือญาติมุสลิมมลายูปากลัด	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
10	ลำดับเครือญาติมุสลิมมลายูปากลัด (สำเนา)	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
11	ลำดับเครือญาติบรรพชนมุสลิมมลายูปากลัด	กระดาษฝรั่ง	ยาวี
12	ผังเครือญาติแบบต้นไม้ของบรรพชนมุสลิมมลายูปากลัด (สำเนา)	กระดาษฝรั่ง	ยาวี

ตัวแทนจากศูนย์วัฒนธรรมชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัดนำเอกสารโบราณที่เป็นลายมือของฮัจญี อับบาส บิน
อับดุลเราะห์มาน อัลปากลาตี๋ย หรือ แซะวะฮ์ แสงวิมาน มาให้ทำทะเบียน

ตัวแทนจากศูนย์วัฒนธรรมชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัดนำเอกสารโบราณที่เป็นลายมือของฮัจญี อับบาส บิน
อับดุลเราะห์มาน อัลปากลาตี๋ย หรือ แซะวะฮ์ แสงวิมาน มาให้ทำทะเบียน

การทำทะเบียนเอกสาร

การวัดขนาดเอกสาร

การถ่ายภาพเพื่อทำสำเนาดิจิทัล

การถ่ายภาพเพื่อจัดทำสำเนาดิจิทัล

คณะทำงานของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรและตัวแทนจากศูนย์วัฒนธรรมชุมชนมุสลิมมลายูบ้านปากลัด

สรุปรายงาน
นิสา เชยกลิ่น

ถ่ายภาพ
ศุภกรานต์ พุ่มพฤกษ์